

*Dorota Czechowska**

**ALTERNATYWNE BANKI
W WARUNKACH NIESTABILNOŚCI GOSPODARCZEJ**

W czasie ogólnoswiatowego kryzysu na rynkach finansowych i w warunkach niestabilności gospodarczej warto zastanowić się nad funkcjonowaniem bankowości związanej z inicjatywami społecznymi i odpowiedzialnością społeczną, wywodzącą się z nurtu ekonomii społecznej, solidarnej, ekologicznej i etycznej. Negatywne skutki niestabilności gospodarczej łączącej się ze złą stroną globalizacji uwiarydociły niedoskonałości systemu i rynków finansowych, których jednym z głównych uczestników są właśnie banki. Celem autorki niniejszego opracowania będzie przedstawienie banków w kontekście zagadnień społecznej odpowiedzialności biznesu w warunkach niestabilności gospodarczej. Za alternatywą uznano bankowość odmienną od tradycyjnej, nastawioną na zysk, rentowność i osiąganie jak największych korzyści z zaangażowanego kapitału, to znaczy bankowość troszczącą się o społeczną odpowiedzialność biznesu, stymulującą rozwój lokalny, udostępniającą środki na finansowanie mikroprojektów, działającą według innych zasad bankowość islamską i wreszcie bankowość ekologiczną.

Wyrazem stanu stabilności gospodarczej jest stan stabilności finansowej, który nie jest opisywany przez jednolitą, powszechnie akceptowaną definicję. W tym opracowaniu zostanie zastosowana definicja Europejskiego Banku Centralnego, odnosząca się do realizacji bez zakłóceń głównych funkcji systemu finansowego, gdzie stabilność finansową określa się jako stan, w którym system finansowy prawidłowo (ciągle i efektywnie) pełni swoje funkcje i pomimo zaburzeń o dużej skali zapewnia¹ sprawny przepływ środków

* Dr hab., prof. nadzw. UŁ, Instytut Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń, Zakład Bankowości Centralnej i Rynku Pieniężnego. Uniwersytet Łódzki.

¹ Powołując się na definicję stosowaną przez EBC, można stabilność finansową określić jako warunki, w których system finansowy obejmujący pośredników finansowych, rynki oraz infrastrukturę finansową jest w stanie przeciwstawić się wstrząsom oraz przeciwdziałać sytuacjom nierównowagi finansowej. *10. Rocznica EBC*, „Biuletyn Miesięczny EBC”, Frankfurt am Main 2008, s. 129.

między jego uczestnikami, prawidłową wycenę aktywów, bezpieczny oraz sprawny przebieg płatności².

W przypadku braku stabilności finansowej na skalę międzynarodową czy globalną pojawia się stan zagrożenia w postaci tak zwanego ryzyka systemowego, czyli możliwości przeniesienia kryzysu jednej instytucji finansowej na innych uczestników rynku, skutkujący zakłóceniem funkcjonowania całego systemu finansowego. Dochodzi wówczas do powstania tzw. kryzysu systemowego, stanowiącego zakłócenie poważnie osłabiające funkcjonowanie całego systemu finansowego, destabilizujące co najmniej jedną z trzech kluczowych funkcji: alokację kredytów, płatności lub wycenę aktywów finansowych. Stabilność finansowa to obszar aktywności instytucji należących do sieci bezpieczeństwa finansowego. Należą do niej przede wszystkim takie instytucje, jak rząd, bank centralny, instytucje nadzoru nad sektorem finansowym, instytucje gwarantowania depozytów. Warunki niestabilności gospodarczej i niestabilności na rynkach finansowych przynoszą nie tylko szereg zagrożeń, ale również skłaniają do poszukiwania nowych szans rozwoju poprzez penetrowanie nowych kierunków i wyznaczanie nowych trendów.

Ekonomia społeczna rozwijała się w czasach prosperity, na długo przed obecnym kryzysem. Koncentrowanie się w okresie złej koniunktury na dobrze wspólnym, a nie tylko na krótkoterminowym zysku, jest rozwiązaniem pożądanym, ponieważ oddziałuje na gospodarkę stabilizująco. Z drugiej strony kryzys może osłabić aktywność tego typu działalności bankowej. Można jednak mieć nadzieję, że wpływanie tym sposobem na pozytywny wizerunek i dobrą reputację banku spowoduje określone korzyści w postaci zwiększonej lojalności i satysfakcji dotychczasowych klientów, pozyskiwania klientów nowych, co znajdzie wyraz we wzroście wielkości sprzedaży, zyskowności, podwyższaniu jakości usług. Bank uzyska dzięki temu wyższą wartość dla udziałowców, nastąpi wzrost jego atrakcyjności dla inwestorów, lepsze będą jego relacje z regulatorami. Mając powyższe na uwadze, coraz więcej banków podnosi kwestie społeczne i środowiskowe, uczestnicząc w tego typu inicjatywach, mimo że z ich wprowadzeniem wiąże się szereg dodatkowych obowiązków oraz kosztów. Dlatego też funkcjonowanie alternatywnych banków można oceniać pozytywnie, zwłaszcza w okresie niestabilności gospodarczej, w którym odczuwa się potrzebę wzmacniania zaufania społecznego do instytucji finansowych.

² I. D. Czechowska, *Bank centralny wobec stabilności finansowej*, [w:] S. Wieteska, M. Wypych (red.), *W poszukiwaniu efektywności finansów publicznych. Księga jubileuszowa dedykowana profesor Krystynie Piotrowskiej-Marczak*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 55–61.

1. EKONOMIA SPOŁECZNA A STRATEGIA ZARZĄDZANIA CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

Dobrym przesłaniem, w kontekście reakcji na kryzys i rozważań o bankowości „alternatywnej”, jest odwołanie się do założeń ekonomii społecznej, zwanej także ekonomią solidarności, ekonomią obywatelską, gospodarką czy przedsiębiorczością społeczną. Jej renesans stanowi swoistą reakcję na neoliberalną, rynkową ekonomię. Ekonomia społeczna przeobraża się i rozwija, poszukując przestrzeni, inspirowana nierozwiązanymi problemami społecznymi i niezaspokojonymi potrzebami grup zmarginalizowanych i wykluczonych. Pojęcie ekonomii społecznej jest bardzo szerokie. Oznacza ona generowanie alternatywnych rozwiązań, ale nie jest ustrojową alternatywą. Rozważając te kwestie, J. Hausner podkreśla jej funkcjonowanie w dwóch wymiarach: jeden odnosi się do praktycznego sposobu rozwiązywania problemów społecznych w skali lokalnej (ekonomia sąsiedztwa i solidarności, lokalne usługi pożytku publicznego), drugi stanowi mechanizm ogólnosystemowych zmian, w tym odnoszących się do gospodarki rynkowej (społeczna odpowiedzialność biznesu) i państwa (współzarządzanie, partnerstwo publiczno-społeczno-prywatne)³. Społeczny charakter „ekonomii społecznej” zdaniem Hausnera nie wynika tylko z tego, co jest misją jej działalności gospodarczej, ale także z tego, w jaki sposób jest prowadzona, co oznacza, że podmiot ekonomii społecznej to nie tylko ten podmiot gospodarczy, który przeznaczają znaczącą część zysku na określone przez siebie cele gospodarcze, ale również taki, który prowadzi działalność gospodarczą według określonych zasad i wartości (solidarności, partycypacji i samorządności), gdzie obok celu gospodarczego występuje misja społeczna. Zgodnie z inną definicją⁴ ekonomia społeczna to działanie wspierające zarówno zrównoważony rozwój gospodarczy poszczególnych krajów i społeczności, jak i propagujące solidarność i aktywność społeczną budującą społeczeństwo obywatelskie. Polska ma bogate tradycje, jeżeli chodzi o podmioty gospodarcze będące przedsiębiorstwami społecznymi. Były to początkowo dziewiętnastowieczne kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, zwane kasami Stefczyka, oraz spółdzielnie zakładane w środowiskach wiejskich, a także towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych. Po roku 1989 funkcjonują w ramach tej grupy banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, towarzystwa ubez-

³ J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk, *Wprowadzenie – ekonomia społeczna i rozwój*, [w:] J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (red.), *Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2008, s. 13–14.

⁴ Definicja podana przez J. Wardzińską, wiceprezesa Banku BISE. R. Azemski, współpraca M. Azemska, *Czas wrażliwych bankowców. Wywiad o bankach etycznych*, „Bank. Miesięcznik Finansowy” 2006, nr 7.

pieczeń wzajemnych oraz organizacje spółdzielcze i spółdzielnie pracy a także organizacje pozarządowe⁵.

Ekonomia społeczna odnosi się do idei, tzw. społecznej odpowiedzialności biznesu, (ang. *Corporate Social Responsibility*, CSR), według której przedsiębiorstwa na etapie budowania strategii dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne i ochronę środowiska, a także relacje z różnymi grupami interesariuszy. Według tego podejścia bycie odpowiedzialnym nie oznacza tylko spełniania przez organizacje biznesowe (przedsiębiorstwa) wszystkich wymogów formalnych i prawnych, ale oprócz tego również zwiększone inwestycje w zasoby ludzkie, w ochronę środowiska i relacje z interesariuszami, którzy mogą mieć faktyczny wpływ na efektywność działalności gospodarczej tych organizacji⁶. Zdaniem L. Zbiegień-Maciąg CSR oznacza, że firma jest moralnie odpowiedzialna i zobowiązana do rozliczania się przed społeczeństwem ze swej działalności⁷.

Podsumowując różne definicje, można zgodzić się z M. Marcinkowską, że idea społecznej odpowiedzialności biznesu oznacza, że firmy – będące częścią społeczeństwa – powinny angażować się w relacje ze wszystkimi grupami interesariuszy, uwzględniać ich potrzeby, czyli ponosić odpowiedzialność nie tylko w aspekcie ekonomicznym, ale także społecznym i ekologicznym⁸.

2. BANKI WOBEC ZWIĘKSZENIA ŚWIADOMOŚCI ETYCZNEJ KLIENTÓW

Banki w dobie kryzysu zaufania muszą coraz bardziej liczyć się z opinią klientów, która wynika nie tylko z oceny ich postępowania w wymiarze ekonomicznym, prawnym, ale także etycznym. Odpowiedzią na te oczekiwania jest bankowość etyczna, wynikająca z inicjatyw społecznych. Przedmiotem oceny klientów stają się nie tylko poziomy zwrotu z dokonywanych przez bank inwestycji, ale także ich przedmiot i lokalizacja. Bankami etycznymi są te, które „[...] budują swoją markę na zasadach przejrzystości (tzw. *transparency*), większej odpowiedzialności społecznej, udziału w przedsięwzięciach na rzecz

⁵ D. Pieńkowska, *Ekonomia społeczna – podstawowe informacje*, PAFPIO, www.ngo.pl, 2004.10.26, s. 1–2.

⁶ I. Kuraszko, M. Panek-Owsiańska, B. Rok, K. Zadrożna, *CSR w firmie – zysk dzięki odpowiedzialności*, „Przewodnik FORBES” 2007; Z. Pisz, M. Rojek-Nowosielska (red.), *Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2008, nr 5 (1205).

⁷ L. Zbiegień-Maciąg, *Etyka w zarządzaniu*, Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1996.

⁸ M. Marcinkowska, *Inwestycje społecznie odpowiedzialne*, [w:] B. Filipiak, B. Mikołajczyk (red.), *Rynki finansowe w rozwoju podmiotów gospodarczych*, Studia Finansów i Bankowości, PSFiB, Difin, Warszawa 2009, s. 239–240.

ochrony środowiska, przeciw dyskryminacji itd. Banki etyczne działają według tych samych reguł prawnych, ale różnica w ich funkcjonowaniu polega na kierowaniu się kanonami moralnymi i inicjatywami społecznymi⁹. Idea banków etycznych (socjalnych) powstała w latach 70. XX w. w USA, natomiast w Europie tego typu banki funkcjonują od lat 70. XX w. i należą do nich takie, jak GLS Gemeinschaftsbank w Bochum i Imweltbank w Norymberdze, szwajcarski Alternative Bank Schweiz, włoski Banca Popolare Etica, holenderski Tridos Bank¹⁰. Specyfika tych banków polega na pozyskiwaniu środków od osób prywatnych, fundacji, stowarzyszeń, uczelni i innych organizacji *non profit* i udzielaniu kredytów na inwestycje ekologiczne, budownictwo socjalne oraz zakładanie małych prywatnych przedsiębiorstw i spółdzielni¹¹. Banki etyczne nie popierają inwestycji kapitału w firmy zbrojeniowe, kosmetyczne testujące produkty na zwierzętach, za to wspierają ubogą ludność i zachęcają biednych do podejmowania działalności gospodarczej na przykład za pomocą mikrokredytu¹².

Ekonomiczne i społeczne znaczenie mikrofinansów jest coraz częściej dostrzegane i doceniane na świecie. Sfera mikrofinansów łączy się przede wszystkim z udzielaniem mikrokredytów oraz świadczeniem bezpłatnej edukacji finansowej, której celem jest zwalczanie zjawiska wykluczenia społecznego i finansowego. Ważne miejsce wśród instytucji udzielających tego typu kredytów zajmują banki oszczędnościowe, spółdzielcze¹³ oraz komercyjne. Pierwszym, który opracował i wcielił w życie ideę udzielania mikrokredytów był bangladeski wykładowca ekonomii Muhammad Yunus, założyciel banku Grameen (1983)¹⁴. Bank ten udzielał małych, oprocentowanych pożyczek ubogim kobietom, dzięki czemu mogły rozpocząć działalność gospodarczą, a także przeznaczyć je na edukację dzieci, co przeciwdziało ich marginalizacji i wykluczeniu. Jedną z głównych misji instytucji mikrofinansowych (w tym banków) jest walka z ubóstwem. Kobiety w wielu krajach mają ograniczony dostęp do zasobów finansowych. Należą do nich np. kobiety samotnie prowadzące gospodarstwa domowe, ponieważ dysponują ograniczoną siłą roboczą, pracuje w nich jedynie jedna osoba dorosła, w krajach biednych, gdzie podstawą gospodarki jest rolnictwo są mniej wydajnymi pracownikami podczas ciężkich

⁹ D. Korenik, *O roli służebnej banków komercyjnych*, Akad. Ekonomiczna, Wrocław 2009, s. 14–17.

¹⁰ E. Gostomski, *Banki nie dla zysków*, „Gazeta Bankowa”, 16.04.2008.

¹¹ *Ibidem*.

¹² B. Paxford, *Uczciwsza twarz bankowości*, „Bank. Miesięcznik Finansowy”, 2009, nr 3.

¹³ B. Mikołajczyk, *Mikrofinanse nowym wyzwaniem Unii Europejskiej (aspekt humanistyczny)*, [w:] *Etyka w życiu gospodarczym*, Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania, t. 12, nr 12, Łódź 2009, s. 91–98.

¹⁴ W Polsce ze względu na długoletnią tradycję mikrokredyty są bliskie bankom spółdzielczym. *Ibidem*.

prac polowych, posiadają zazwyczaj mniejsze obszary ziemi i ich mobilność jest znacznie ograniczona z powodu obowiązków wobec dzieci. Dlatego też kobiety o wiele rzadziej od mężczyzn podejmują decyzje o zmianie miejsca zamieszkania w poszukiwaniu pracy. Bardzo często podstawę ich zarobkowania stanowi samozatrudnienie, stąd pozyskanie źródła finansowania w postaci mikrokredytu jest dla nich bardzo ważne. Również dla kobiet zamężnych, mających w wielu krajach niższy status społeczny, zapewnienie dostępu do usług kredytowych przeciwdziała ich wykluczeniu i ma istotne znaczenie na drodze ku emancypacji¹⁵.

3. BANKI ISLAMSKE

Kolejnym przykładem działalności bankowej odmiennej od tradycyjnej jest bankowość islamska, kierująca się zasadami etycznymi zawartymi w religii muzułmańskiej, wywodzącymi się z Koranu i prawa szariatu. Jej podstawowa cecha to rezygnacja z oprocentowania oraz odsetek i prowadzenie tzw. bankowości bezodsetkowej. Pobieranie procentu jest zakazane, gdyż prowadzi do niesprawiedliwości społecznej, co jest argumentowane np. tym, że pożyczkobiorca, który mimo pozyskanych środków pieniężnych z banku nie osiągnie zysku w swojej działalności, nie powinien oddawać pożyczonej kwoty wraz z odsetkami. Inne cechy bankowości islamskiej to: ścisłe powiązanie transakcji finansowych z obrotem towarowo-usługowym (co powoduje mniejsze ryzyko spekulacji oraz zakaz wykorzystania instrumentów pochodnych), stosowanie udziałów w zysku zamiast procentu, przywiązywanie pierwszorzędnej wagi do zyskowności projektu a nie zdolności kredytowej i wreszcie zakaz, zgodnie z zasadami islamu, finansowania działalności sprzecznej z Koranem, np. fabryki alkoholi, tytoniu, broni, wieprzowiny, kasyna, klubu nocnego, kina, gier losowych, handlu pornografią, wychodząc z założenia, że powyższe działania niszczą więzi rodzinne, międzyludzkie i są szkodliwe społecznie¹⁶.

Zazwyczaj kredytowanie przez banki islamskie polega na tym, że występują one w roli sprzedawcy, po uprzednim zakupie towarów, które chce nabyć kupujący, dokonując natychmiastowej płatności. Zakupiony towar bank sprzedaje klientowi według kosztu zakupu, powiększonego o marżę zysku, natomiast klient zobowiązuje się do zapłaty uzgodnionej ceny w ratach lub jednorazowo.

¹⁵ *Microfinance in Ethiopia: Performance, Challenges and Role in Poverty Reduction*, Occasional Paper, no. 7, Association of Ethiopian Microfinance Institutions, Addis Abeba, 2003, s. 7. Cyt. za P. Chmielewski, *Mikrokredyty w Etiopii*, Łódź 2009, s. 64–65, praca magisterska napisana pod kierunkiem D. Czechowskiej.

¹⁶ J. Karwowski, *Uwagi na temat bankowości islamskiej*, „Bank i Kredyt” 2005, nr 9, s. 67–68.

Odnosnie do działalności depozytowej w bankowości islamskiej wyróżnia się depozyty zwykłe, które nie przynoszą zysków, a klienci mogą je wycofać na własne życzenie kiedy tylko zechcą, oraz depozyty inwestycyjne. W przypadku złej inwestycji bank nie zwraca pieniędzy, oddaje zainwestowany kapitał tylko wtedy, gdy uzna własną winę, co oznacza, że klient nie musi pokrywać strat, które powstały w wyniku złej administracji. Zysk deponenta nie jest rozumiany jako oprocentowanie wkładu pieniężnego, lecz jako marża¹⁷.

Bankowość islamska jest adresowana do muzułmanów mieszkających w krajach arabskich, w Azji oraz w części Afryki Północnej, chociaż banki prowadzące bankowość bezodsetkową na wzór banków z Malezji, Singapuru, funkcjonują również w krajach Europy Zachodniej, np. w Wielkiej Brytanii – Islamic Bank of Britain¹⁸. Również rząd Francji podjął decyzję, że od 2009 r. zezwoli na działalność bankową instytucjom, które opierają swoje funkcjonowanie na prawie koranicznym. Taki model wybierają banki: Citi Corp., Societe Generale, Deutsche Bank czy Bank of England¹⁹. Biorąc pod uwagę liczbę ludności wyznania muzułmańskiego w Europie, można zauważyć, że jest to potencjalny rynek klientów bankowości islamskiej, co stanowi istotną przesłankę jej rozwoju w przyszłości (por. tab. 1).

Tabela 1. Ludność wyznania muzułmańskiego w wybranych krajach europejskich

Kraj	Populacja (mln)	Ludność wyznania muzułmańskiego (mln)	Udział % w strukturze
Austria	8,5	0,22	2,6
Belgia	10,70	0,39	3,65
Cypr	0,95	0,24	25,26
Dania	5,60	0,19	3,4
Francja	61,00	6,10	10
Hiszpania	42,10	0,6	1,43
Niemcy	83,6	3,25	3,89
Szwajcaria	7,8	0,25	3,2
Szwecja	9,3	0,31	3,33
Turcja	72,10	72,00	99,89
Wielka Brytania	60,00	1,8	3
Włochy	56,00	1,39	2,5

Źródło: OECD World Fact Book 2005.

¹⁷ T. Murawski, *Islam wkracza w europejski świat finansów*, „Rynek Kapitałowy” 2009, nr 2.

¹⁸ J. Karwowski, *Uwagi na temat...*

¹⁹ T. Murawski, *Islam wkracza...*

Analizując informacje zawarte w tabeli 1, można zauważyć, że największej ludności wyznania muzułmańskiego zamieszkuje na kontynencie europejskim w Turcji (72 mln), a następnie we Francji (6,1 mln) i kolejno w Niemczech (3,25 mln) oraz Wielkiej Brytanii (1,8 mln), co oznacza, że w tych krajach występują największe możliwości rozwoju bankowości islamskiej, chociaż jej dotychczasowe rozmiary są stosunkowo małe. Być może w przyszłości, ze względu na kryzys rynków finansowych i brak stabilności gospodarczej, zostanie podjęta inicjatywa wykorzystująca niektóre cechy bankowości islamskiej, chociaż nie jest to recepta na wszystkie dolegliwości oraz cudowny sposób rozwiązania współczesnych problemów.

4. BANKI EKOLOGICZNE

Jedną z odmian bankowości etycznej, w ramach której bank funkcjonuje jako instytucja społecznie odpowiedzialna, jest bankowość ekologiczna. Przyczyny podjęcia przez banki działań o charakterze proekologicznym wynikają z powszechnego zainteresowania i doceniania przez społeczeństwo wagi problemu ochrony środowiska, wzrostu świadomości ekologicznej. Proekologiczne podejście do funkcjonowania stało się ważną, modną orientacją, wpływającą na poprawę wizerunku, czy elementem przewagi konkurencyjnej. Ze stosowaniem ekologicznego podejścia łączą się również wymierne korzyści finansowe, ważniejsze w okresie braku stabilności gospodarczej i kryzysu, wynikające z oszczędności spowodowanych niższymi kosztami zużytej energii, wody, odzyskanych surowców. Jednak inwestycje finansowe wymagają długoterminowego, finansowego wsparcia. Te przesłanki oraz inne np. chęć budowania wizerunku oraz komunikacji z otoczeniem poprzez dostosowanie do potrzeb klientów i przy okazji renowacja przeciętnych produktów poprzez nadanie im „zielonego charakteru” spowodowały aktywność banków w tej dziedzinie.

Można wyróżnić kilka form najczęściej podejmowanych bankowych działań o proekologicznej orientacji²⁰:

1. Kampanie społeczne, zielony marketing.
2. Polityka zielonego biura, zielony oddział banku.
3. Zielone produkty (kredyty, pożyczki i inne) połączone z celem środowiskowym.

Działania ekologiczne w formie kampanii społecznych i zielonego marketingu są skierowane do klientów, pracowników i społeczności. Na przykład „Więcej drzew dzięki Tobie” to program Citi Handlowego, związany z sadzeniem drzew w imieniu każdego klienta, który zrezygnował z otrzymania papierowego wyciągu; „Zamień papierowy wyciąg na książkę” – PKO BP;

²⁰ L. Anam, *Czy można zarobić na ekologii*, www.ecoportal.com.pl 2009.10.08.

e wyciągi – ekologiczny wybór – Bank BPH; karta typu affinity Co-operative Banku, wydana razem z organizacją ekologiczną Friends of Earth²¹; przekazywanie na ochronę środowiska i zajmujących się nią instytucji środków pieniężnych, np. HSBC deklaruje przekazanie 100 mln \$.

Polityka zielonego biura dotyczy zużywania przez pracowników banku takich zasobów, jak energia, woda, papier, wpływających na stan środowiska. Klienci są zachęceni do korzystania z elektronicznych kanałów dostępu, materiały w formie papierowej zastępowane są formą elektroniczną. Na przykład BOŚ uzyskał audyt klimatyczny, PEKAO utworzył centralę przyjazną dla środowiska, grecki Piraeus Bank monitoruje zużycie wody, prądu i papieru. Wyrazem wyższego poziomu zaangażowania w tę formę jest utworzenie zielonego oddziału banku, w którym prowadzona jest polityka ochrony własnego środowiska, ale także gdzie klienci mogą pozyskać wiedzę z tej dziedziny i dostęp do specjalnych usług bankowych²².

Bankowe produkty mające bezpośrednio charakter ekologiczny są widoczne na przykład w udzielanych kredytach, pożyczkach czy proponowanych inwestycjach Climate Principles czy Carbon Principles, przyjętych przez takie banki, jak Citi Group, HSBC²³, BOŚ. Oferując powyższe produkty bardzo często związane z finansowaniem działań służących ochronie środowiska, technologiami ulepszającymi parametry ekologiczne, dotyczące efektywnego wykorzystania paliw, redukcji emisji spalin, ograniczania emisji dwutlenku węgla do atmosfery, obniżania zapotrzebowania budynków na ciepło, alternatywnych źródeł energii, farm wiatrowych, baterii słonecznych, zmniejszania hałasu, a także prowadząc kampanie reklamowe, edukacyjne, cykliczne imprezy, banki prezentują swoją proekologiczną orientację (por. tab. 2).

Tabela 2. Przykładowe działania banków na rzecz ochrony środowiska

Nazwa		Działania banku związane z tym produktem połączone z celem środowiskowym
banku	produktu	
1	2	3
Barclay	Barclaycard's Breath	Przekazuje 50% dochodów z tego produktu do organizacji charytatywnych (w inicjatywę redukcji dwutlenku węgla). Zaleca klientom wyciągi elektroniczne.
HSBC	Rachunek bieżący	Przekazuje 5€ na środowisko za każdego użytkownika rachunku bieżącego, który zdecyduje się na rachunek bezpapierowy.
P-two Britannia	Planet Saver	Produkt inwestycyjny dla dzieci. Do każdego nowego rachunku będzie zasadzone drzewko, a dziecko dostanie papierowy certyfikat, że je adoptowało.

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

Tabela 2 (cd.)

1	2	3
Umpqua Bank	Zielone konto	100% uzyskanego oprocentowania przeznaczone na lokalną organizację charytatywną wspierającą ekologię.
Co-operative Bank	Green Mortgages	W imieniu klientów kredytu hipotecznego przekazuje darowizny na inicjatywy związane z ochroną środowiska.
BOŚ	Pakiet ekologiczny Pakiet jantar Karta affinity ^a	Zestaw produktów i usług skierowanych do prowadzących działalność wspomagającą ochronę środowiska (korporacje, podmioty finansów publicznych). Połączenie działań finansowych z inwestycjami służącymi ochronie środowiska (dla mikroprzedsiębiorstw na zakup lub montaż tego typu urządzeń). Od każdej wydanej karty przekaże 1 zł na rzecz Biebrzańskiego Parku Narodowego.
BISE	Karty affinity	Dzieli się przychodami prowizyjnymi z organizacjami pozarządowymi.
Bank Millennium	WWF Millennium MasterCard	Przekaże połowę opłaty rocznej za kartę oraz określony % od wartości każdej transakcji bezgotówkowej na WWF Polska ^b .

^a Karty affinity to zwykle karty kredytowe, w ramach których część dochodów bank przelewa na konto określonej organizacji, której logo jest umieszczone na karcie. Najczęściej jest to część opłaty za wydanie środków pieniężnych oraz część prowizji pobieranej od każdej transakcji. M. Ostrowski, *Karty affinity: co oferują banki*, eGospodarka.pl 12.06.2009.

^b WWF – Organizacja World Wildlife Fund – organizacja na rzecz ochrony środowiska.

Źródło: opracowanie własne na podstawie L. Anam, *Czy można zarobić na ekologii*, www.ecoport.com.pl 2009.10.08

5. PODSUMOWANIE

Działalność związana z ochroną środowiska, finansowanie mikroprzedsiębiorstw czy stosowanie bankowości bezodsetkowej może być potraktowane jako element budowania pozytywnego wizerunku komunikacji z otoczeniem, zgodnie z którym bank jawi się jako instytucja odpowiedzialna społecznie. Przyjęcie takich strategii może być również uznane przez banki za przejaw konkurencji i sposób uzyskiwania przewagi na rynku. Zauważono, że przestrzeganie zasady „The Triple Bottom Line” – zysk, ochrona środowiska i dbałość o ludzi powoduje osiągnięcie lepszych wyników finansowych w dłuższej perspektywie. Banki, odnosząc się do wielu wymiarów życia klientów, rozwijają społeczny charakter swojej działalności. Przekształcają się w świadomości klientów z organizacji nastawionych na zysk również w instytucje społeczne służące otoczeniu.

Jednakże warto także zwrócić uwagę na argumenty przeciwko etyce w biznesie²⁴. Postulaty etyczne oparte na wątpliwych założeniach stosowane w praktyce niosą szereg zagrożeń, np. wątpliwości budzi uznanie przez różne grupy społeczne tego, co jest lub nie jest etyczne, co jest dobrem, szczęściem, sprawiedliwością, jakie powinny być prawa człowieka. Pewne zachowania uznawane za nieetyczne są wymuszane obiektywnymi prawami gospodarczymi, np. zasadą konkurencji (nadmierne wykorzystywanie pracowników, obniżanie jakości, podnoszenie cen, wykorzystywanie pozycji monopolisty, wykorzystywanie niewiedzy klientów). Argumentów przeciwko etyce w biznesie dostarcza jej zagorzały przeciwnik Milton Friedman, podkreślając, że jedynym moralnym obowiązkiem zarządu przedsiębiorstwa jest spełnianie oczekiwań akcjonariuszy, którzy chcą uzyskać najwyższe dywidendy i oczekują wzrostu cen posiadanych akcji²⁵. Jak zauważa T. Borkowski, wydatki na działalność etyczną mogą być nieetyczne z punktu widzenia klientów, którzy mogą być niepytani o zgodę i którym z tego tytułu podwyższa się ceny, a akcjonariuszom zmniejsza potencjalny zysk. Bardziej uczciwe byłoby rozwiązanie, gdyby klienci sami decydowali o przeznaczeniu swoich środków na cele społeczne. Jako przykład działalności nieetycznej wspomniany autor wskazuje również reklamę, która z założenia nie przedstawia prawdy. Pojawiają się również działania autopromocyjne określane przez banki jako etyczne, które takimi nie są, np. uruchomienie infolinii dla klientów²⁶.

Podsumowując powyższe rozważania, mimo wszystko trzeba zauważyć, że działania prospołeczne banków są potrzebne i wydają się bardziej zauważalne oraz pożądane w czasach kryzysu, ponieważ to instytucje zaufania społecznego, wobec czego ich etyka, solidarność z klientami staje się jedną z fundamentalnych zasad budowy bezpieczeństwa systemu finansowego i stabilności gospodarczej.

²⁴ Bardzo interesujące zestawienie argumentów przeciwko zastosowaniu etyki w biznesie przedstawia T. Borkowski, *Filozoficzne i pragmatyczne ograniczenia etyki biznesu*, [w:] *Etyka w życiu gospodarczym*, Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania, t. 12, nr 12, Łódź 2009, s. 109–118.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

*Dorota Czechowska***ALTERNATIVE BANKS UNDER CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY**

(Summary)

The study investigates alternative banks in reference to Corporate Social Responsibility's case. Alternative banks are different from traditional ones, which are profit- and profitability-oriented, as well as their aim is to reach as greatest as possible benefits out of capital. Alternative banks, which are ethical and social, concern about Corporate Social Responsibility, influence on local development, communicate resources for micro projects funding and abide by uncommon rules. The aim of this report is Social Banking, Islam Banking and Green Banking.